

Forarbeid

Bo bra, på bygda

Utvikling av nye bomiljø på Sistranda

Camilla Neerland og Julie Bueide

Veileder: Nina Haarsaker og Britt Renee Melhus

Master i arkitektur
NTNU - Høst 2014

”Men vi er her ennå – kystfolket
i husene som snur rygg mot skog og åker
og speider mot solsenga der dagen slutter og
begynner.

I uendelige sommerdøgn
er vi her – og i januar
Når vinterstormene drefser
sørvesten rett i ansiktet
Er vi her, og blir vi her
på øyene, langs strendene.
For vi har vært her lengst!”

Inga E Næss

Innhold

Introduksjon

Problemstilling	s.8
Innledning	s.9

Tema

Bygdeutvikling	s.12
Frøya Kommune	s.16
Urbanitet på bygda	s.20
Mellom jord og himmel	s.24
Livet mellom husene	s.26
Det indre og det ytre	s.30
Boligareal	s.34
Kyst-Norges bebyggelse	s.36

Stedet

Situasjon	s.40
Frøya Kommune	s.42
Sistranda	s.44
Aktuelle tomter	s.48
Boligsituasjon og behov	s.50
Byggeskikk på Frøya	s.52
Næringsgrunnlag	s.54
Natur og klima	s.56

Oppgaven

Oppsummering	s.60
Program	s.64
Metoder	s.66
Forslag til innlevert materiale	s.68
Framdriftsplan	s.70

Takk til	s.72
----------	------

Kilder	s.74
--------	------

Introduksjon

Problemstilling

Planlegge og prosjektere nye bomiljø på
Sistranda

Hvordan kan vi utvikle mangfoldige boligområder
som genererer gode og varierte møteplasser, og
samtidig ivaretar stedets karakter?

Hvordan kan vi bruke arkitektoniske virkemidler til å
skape ulike overganger mellom privat og offentlig,
inne og ute?

Innledning

Gjennom vårt arkitektstudie på NTNU har mange av prosjektene vært rettet mot byene. Det har vært mindre fokus på distriktene, og vi ønsker derfor å se på hvilken rolle de mindre stedene kan ha i fremtiden, og hvordan man kan jobbe med bærekraft og fortetting også her. Bebyggelsen på bygda er spredt, og vi ser et potensial mot en ny utviklingsstrategi.

Vår motivasjon for diplomoppgaven er å utforske hvordan arkitektoniske grep kan forsterke stedlige kvaliteter i utforming av boligområder på bygda. Vi

vil se nærmere på interaksjonen mellom typologi og gaterom, og hvordan dette samspillet kan skape gode bomiljø. Hvilke arealer kan trekkes ut fra boligene og deles? Hvordan kan vi jobbe med ulike klimasoner i overganger mellom ute og inne?

Sistranda på Frøya har opplevd økt tilflytting de siste årene, noe som skaper behov for et større og mer variert botilbud. Vi ønsker å ta for oss Sistranda i studie av hvordan man kan bo på bygda i fremtiden.

Tema

Bygdeutvikling

Norge har alltid blitt betraktet som et bygdesamfunn, med bondegårder og fiskevær. Det er fortsatt dette mange identifiserer som Norge, selv om kun en femtedel av oss nordmenn bor på bygda. På grunn av en nedgang i folketallet på bygda siden Andre verdenskrig, har ikke utviklingen vært like stor der som i byen, og flere bygder har derfor ikke hatt en klar utviklingsstrategi.

«Tidligere har bygdeutviklingen foregått ved at man har tilpasset og funnet måter å utnytte det lokale ressursgrunnlaget til det markedet etterspør.

Stedenes identitet er ikke planlagt, men i stor grad 'bare blitt sånn', sier Cruickshank i artikkelen *Fra tilfeldig til planlagt utvikling* (Stokke, 2014). Under Arkitekturdagen i Bergen i høst kunne foredragsholder Jørn Cruickshank fortelle at folketallet på bygda hadde omkring år 2000 flatet ut på 100 000 innbyggere. Etter en nedgang i forhold til folketallet i Norge de siste 50 årene, er det nå fram mot år 2040 forventet en liten vekst. Da vil også bygda i likhet med byen vokse, og det vil bli nødvendig med planer for utbyggingen.

Vi kan allerede i dag se flere eksempler på en negativ utvikling av bygdene. I konkurranse mot de større tettstedene og byene ivrer bygdeordførerne etter å bygge den nye bygdebyen, for å lokke hjem utflyttet ungdom og akademikere. Pregløse kjøpesenter og moderne og kopierte boliger blir bygget uten å bli satt i sammenheng med resten av bygda. Med denne utviklingen blir alle bygdene seende lik ut; som en dårlig etterligning av byen.

For å unngå denne tilfeldigheten er det viktig å legge en god planstrategi som kan ta vare på kvalitetene

og historien til stedet. «Hva er vel norskere enn det kulturelt mangfoldige landet med ulike dialekter, landskaper, karaktertyper og næringstilpasninger?» skriver Jørn Cruickshank i artikkelen *Hvorfor distriktspolitikk?* (2011).

Ved å bevare karakteristikken til et sted vil identiteten til bygda forsterkes, og man vil kunne oppnå en større tilhørighet. Det vil være lettere å kjenne seg igjen, og man vil i større grad føle seg hjemme. Vi synes det er viktig å ha disse poengene i bakhodet når vi skal videreutvikle fremtidige områder på bygda.

På bakgrunn av dette vil vi undersøke hvordan man kan jobbe aktivt med en planstrategi for utviklingen av boliger på Sistranda. Vi mener det er nødvendig med en overordnet plan, for deretter å dykke ned i enkeltprosjekter. Dette vil igjen være med på å forme helheten. Dermed blir nødvendigheten å arbeide i ulike skalaer viktig for oss, med fokus på både detalj og helhet.

Vårt inntrykk av boligutviklingen på bygda er at mange av de nye boligene ser like og tilfeldige ut. Vi tror at årsaken til mangel på variasjon i utformingen

er at utbyggingen hovedsakelig skjer gjennom byggeindustrien med lite brukermedvirkning. Dette sammen med presset på boligpriser gjør at de kun møter det overordnede behovet etter flere boliger, men ikke de spesifikke brukergruppenes behov.

Hva er identiteten og stoltheten til Sistranda og Frøya idag, og hvordan kan vi bruke dette som gjennomgående tema for etablering av nye boligområder?

Framtidens bygder

Norske arkitekters landsforbund har i samarbeid med TreFokus og ZERO startet et nasjonalt prosjekt i bolystsatsingen under Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Prosjektet har fått navnet Framtidens bygder og har som mål å heve den lokale kompetansen innen bærekraftig stedsutvikling. Dette med fokus på lokal verdiskaping for å forme et attraktivt bygdesamfunn. «Dersom Norge skal nå sine målsettinger om kutt i klimagassutslippene må også bygdene bli mer klimasmarte» (Jensen i Bull-Hansen, 2014). Syv pilotprosjekter ble valgt ut og jobbet med fra 2011 og fram til høsten 2013. I tillegg

startet Framtidens bygder del 2 opp i januar 2014. For å kvalitetssikre prosjektene er det satt opp fire hovedtemaer som pilotprosjektene må forholde seg til:

Byggeri

Skape arkitektur og byggeprosesser som ivaretar krav til lave klimagassutslipp, har høye miljøambisjoner og lavt energibehov. Bruke tre og kortreiste materialer, innovative løsninger, foredling av lokale ressurser, tilpassing til morgendagens klima, kompakt bygging, sambruk av arealer og gode uterom.

Areal og transport

Bidra til bærekraftig arealplanlegging gjennom fokus på fortetting og bygging der folk bor, effektiv infrastruktur, tilrettelegging for nullutslippsløsninger for transport, bevaring av verdifull natur og fremheving av stedlige kvaliteter.

Bokvalitet og attraktivitet

Sikre gode opplevelser, innbydende møtesteder og uterom, promotering av lokale kvaliteter og tradisjoner og økt bruk av lokale ressurser.

Energi

Stimulere til økt bruk av fornybar energi, nytenkende energiløsninger, utnyttelse av lokale ressurser og naturgitte forutsetninger.

Gjennom Framtidens Bygder er utfordringene bygdene står overfor blitt synliggjort, og pilotprosjektene viser at det ikke finnes ett svar på problemene. I følge Statistisk Sentralbyrå er det forventet en vekst i folketallet på bygdene de neste 30 årene, og vi kan allerede i dag se engasjementet rundt den lokale kulturen. Det har vært en økende

etterspørsel etter kortreist og økologisk mat, samt andre lokale produkter. Digitalisering av arbeidslivet har også gjort det mulig å jobbe langveisfra.

Vår holdning til dette er at vi ønsker å ta med oss temaene fra Framtidens bygder, som inspirasjon til å jobbe med spørsmål omkring bærekraft. Slik vil vi lære mer om hvordan miljøhensyn kan bli en naturlig del av hverdagens ritualer. Dette kan være både private og felles aktiviteter innenfor boligområdene. Vi vil jobbe mot en bærekraftig arealplanlegging ved å fokusere på fortetting rundt sentrumsområdet, slik at det er gangavstand til de fleste fasiliteter. Samtidig

vil vi se på hvordan bevaring og fremheving av den eksisterende naturen kan være med på å skape attraktive områder for beboerne.

Prosjektet "Åkle" i Iveland kommune viser et nytt tettbygd sentrum som etableres med bolig, handel og et samlende uterom som kan brukes til aktiviteter og møter. Illustrasjon: Iveland kommune/Ola Roald arkitektur

Urbanitet på bygda

Det første vi tenker når vi hører ordet urbanitet er gjerne egenskaper som en by har. Dette kan være et torg, en park, høye bygninger og et kjøpesenter. Men det er kanskje her mange bygdepolitikere tenker feil når de vil gjøre bygda si mer urban. Urbanitet er så mye mer enn disse kostbare objektene.

De store fiskeværerne i nord var starten på noen av de eldste byene i Norge, og er Norges svar på de europeiske landsbyene. Her var handel, verksteder og boliger samlet på ett sted, og ble til små urbane punkter. I essayet *Bygde-Finnmark* -

et overraskende urbant sted (2012), skriver Mathias Wijnen om hvordan filosofer ofte definerer urbanitet som "en høy konsentrasjon av et rikt åndsliv". Det er med andre ord ikke de bymessige objektene som gjør et sted urbant, men mangfoldet av mennesker, samt meninger og kunnskap som blir utvekslet.

Ulike mennesker med forskjellig bakgrunn bor om hverandre, og hvor enn man snur seg i bygda er det mennesker å se. Wijnen forteller at denne formen for minimalistisk, intensivt og høykonsentrert åndsliv er å finne i Vadsø i Finnmark, og gjør dette stedet

til noe “vakkert og særegent”. Samspillet med de eksisterende verdiene er derfor med på å gjøre bygda mer urban. I artikkelen *Den urbane bygda* (2014) beskriver Ole Aastad Bråten de urbane verdiene til bygda Fagernes som: «Den lokale frisørsalongen, det gamle pensjonatet, manufakturforretninga til gamle fru Hansen eller den litt slitne kafeen som enno lagar heimelaga blautkake – slik blautkake skal lagast.» Mathias Wijnen nevner til slutt i essayet tre punkter som kan være med på å skape et rikt åndsliv på bygda:

- Unngå at stedene sprer seg utover til forstadslignende, bilbaserte områder.
- Legge til rette for et mangfold av små bedrifter, i tillegg til, eller på bekostning av, store dominerende bedrifter.
- Lage gode møteplasser, hvor folk kan utveksle meninger og kunnskap.

Med temaet urbanitet på bygda, vil vi se nærmere på hvilke urbane elementer som finnes på Sistranda idag og hvilke man kan tilføre, for at det skal oppstå liv på gateplan. Urbanitet på bygda har sammenheng med fortetting av boligstrukturene, noe som gjør at flere mennekser samles på ett sted. Vi vil se nærmere på de hverdagslige møtene, i sammenheng med lokale kvaliteter.

Vi ønsker ikke å kopiere eksempler fra byene, men ta utgangspunkt i stedets nåværende posisjon. Hva er åndslivet på Sistranda idag?

Tettbebyggelse fiskevær
Foto: Frøya Bygdetun

Mellom jord og himmel

Natur og steds karakter er viktige aspekter når man snakker om Bygde-Norge. I boka *Mellom jord og himmel* skriver Christian Norberg-Schulz om hvilken måte natur og bebyggelse henger sammen, og hvordan stedenes egenart - deres *genius loci* - gir mulighet for både tradisjon og fornyelse.

«Utstrekning» og «reisning» er rommessige forhold, som sammen med andre rommessige egenskaper slik som begrensning, danner romstruktur som kjennetegner er sted» (Norberg-Schulz, 1992, s.24). Det hele dreier seg om å hente stedets mer eller

mindre skjulte egenskaper frem i lyset. Vi mener at bosetningen bør få en struktur i overensstemmelse med den gitte situasjonen. Den bør tilpasse seg stedets romstruktur og karakter. Om vi for eksempel bygger i et skogsområde er det husene som bør være mellom trærne, og ikke trærne som er mellom husene. Skogen må beholde sin sammenheng, ellers vil det slutte å være et landskap og dermed miste sin karakter. «Når stedet ikke lenger har noen klar identitet, svekkes menneskets muligheter for å utvikle en personlig identitet» (Norberg-Schulz, 1992, s.16).

Bygder som utvikles og blir større har derfor en utfordring i å ta vare på landskapet for at identiteten skal forbli.

Norberg-Schulz forteller videre at det å bo betyr å respektere omgivelsene våre, og bli venner med dem. Vi er nødt til å være venner med de kvalitetene et sted har å tilby. En kan for eksempel ikke bo i Norge uten å like lyden av sne som knirker under føttene. «Å være venner med et sted betyr å skåne det, slik at det får være seg selv og utvikle sin egenart» (Norberg-Schulz, 1992, s.36).

Vi vil se på hvordan bebyggelsen må tilpasse seg landskapet og omvendt, for å skape en harmoni med stedet. Ut ifra dette ser vi for oss at volumstudier blir en viktig arbeidsmetode for å tilnærme oss stedets eksisterende og nye strukturer. Hvordan kan typologier og rommene som dannes mellom disse, gjenspeile Sistrandas egenart? Kan ny bebyggelse være med på å knytte bygda bedre sammen? Her vil det være interessant å studere samspillet mellom farger, form og materialitet. Dette gjelder både bygde strukturer og elementer fra naturen .

Livet mellom husene

På bygda skjer reisen mellom bolig, butikk, arbeid og fritid ofte i bilen på grunn av lange avstander. De eneste stedene man da kan møte en kjenning, er på parkeringsplassen. Dette betyr at sosiale aktiviteter i stor grad må planlegges. Aktiviteten vil sjelden oppstå som impulsiv, og man vil derfor miste den spenningen og tilfeldigheten en slik kontakt kan skape.

I boken *Livet mellom Husene* skriver Jan Gehl om tre forskjellige uteaktiviteter: «nødvendige aktiviteter, valgfrie aktiviteter og sosiale aktiviteter» (Gehl, 2007,

s.7). De nødvendige aktivitetene består av aktiviteter som er mer eller mindre nødvendige, som å gå til skole, jobb og butikken. Den valgfrie aktiviteten rommer aktiviteter man foretar seg om man har lyst til det, slik som å gå en tur eller å sole seg på en benk. De sosiale aktivitetene forklarer Gehl som de aktiviteter hvor tilstedeværelsen av andre mennesker i fellesrommet er en forutsetning. Dette er aktiviteter som at barn leker med andre barn, hilsener og samtaler, fellesaktiviteter og den passive kontakten, som det å se og høre andre mennesker. Om det fysiske miljøet er bra vil flere benytte det

til ulike aktiviteter, og når mange bruker området vil igjen flere se på det som attraktivt, fordi det er andre mennesker der. En del bygder mangler slike møtesteder hvor den tilfeldige sosiale aktiviteten kan oppstå.

Jan Gehl skriver videre om et hierarkisk system av fellesrom i et boligområde, hvor det vil være lettere å møtes og holde kontakten med naboer. Her beskriver han private, halvprivate, halvoffentlige og offentlige områder. I den ene enden finner vi de private rommene, med tilhørende private uterom,

	Kvaliteten av det fysiske miljø	
	Dårlig kvalitet	God kvalitet
Nødvendige aktiviteter	●	●
Valgfrie aktiviteter	•	●
Følgeaktiviteter (Sosiale aktiviteter)	•	●

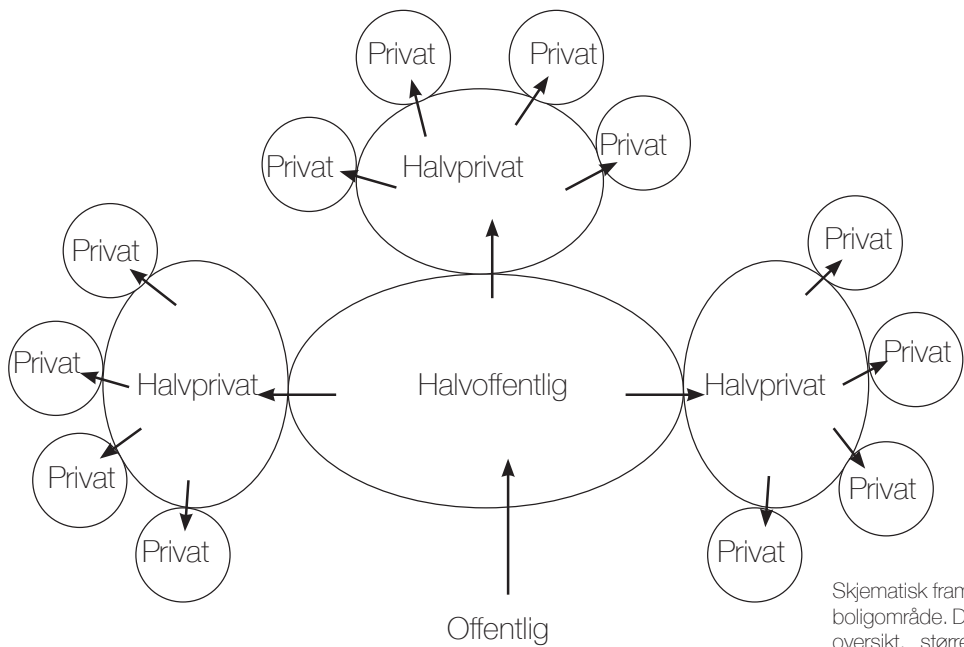
Jan Gehls grafiske framstilling av sammenhengen mellom uteromskvalitet og uteaktiviteter. Når uteromskvaliteten blir bedre er det først og fremst den valgfrie aktiviteten som vokser, og når denne aktiviteten øker, øker også den sosiale aktiviteten. (Gehl, 2007)

som en hage eller en balkong. Boliggruppens fellesrom er et offentlig tilgjengelig rom, men på grunn av svak tilknytning til et begrenset antall boliger, så får den en halvprivat karakter. Bebyggelsens fellesrom vil oppleves som enda mer offentlig, mens for eksempel en rådhusplass blir et totalt offentlig rom. Disse rommene vil være med på å skape en sterkere tilknytning til et område.

Gehl forteller videre at boligområder som etablerer slike graderinger av offentlige og private rom muliggjør en større bekjentskap til menneskene som

ferdes i disse områdene, og man får en kollektiv ansvarsfølelse overfor fellesrommet og dets boliger.

Vi vil jobbe med en sonefordeling fra det helt private til det som er felles. Hvordan kan man planlegge og utforme møteplasser som ivaretar en variasjon av aktiviteter, hvor sosiale aktiviteter får større fokus enn det har i dagens bygdesamfunn? Hva er en lavterskel møteplass, og hva er et halvoffentlig og halvprivat rom?

Skjematisk framstilling av hierarkisk organisert boligområde. Den klare oppdelingen gir bedre oversikt, større kjennskap til beboere og bedre mulighet for gruppeevis organisering (Gehl, 2007).

Det indre og det ytre

I teksten "Det indre og ydre" beskriver Christoffer Harlang, arkitekt MAA. Ph.d stipendiat, Alvar Aaltos arkitektur med utgangspunkt i sommerhuset Muuratsalo i Finland fra 1953. Huset ligger i skogen og består av en L-formet hovedbygning, i tilknytning til noen selvstendige bygg. Det dannes et tydelig gårdsrom. Harlang fokuserer på de to temaene romlig utforming og tolkningen av stedet, og fremhever at "Lokalitetens rumlige karakteristika - overgangen fra løvskovens tæthed til søens åbenhed under himlen - er således infoldet arkitektonisk i bygningen." Arkitekten har med dette tatt stedet på alvor, med

elementer fra naturen i samspill med den bygde form. Vi forstår det som at han bruker landskapets variasjon av åpent og lukket, lyst og mørkt, til å skape arkitektur som fremhever stedets karakter. Denne symbiosen skaper en tilstedeværelse for beboerne, fordi huset bærer preg av å høre til.

Videre i teksten kommer det frem at rommene bærer preg av en enkel utforming, hvor kun det mest nødvendige er tilført. Harlang forklarer det som en metafor: "Som bådens kahyt et tilflugtsted når vejret byder det". De indre rommene blir en kontrast

til naturens utstrekning. Samtidig reflekteres det over hva som oppleves som inne og ute. "I gårdsrummet er vi ude i frohold til stuen og værelserne, men inde i forhold til naturen og igen ude i forhold til bålets flammer." Vi synes det er interessant å stoppe opp og dvele litt ved hva man sanser som inne og ute, og hvordan disse sonene påvirkes av hverandre.

Harlang peker også på materialenes dobbeltrolle i Aaltos verk. De har både en estetikk og en betydning, noe som gir dem det han kaller stofflighet. I tillegg til den estetiske kvaliteten materialer kan ha, vil den

historiske betydningen og egenskapene til et material, være essensielt. Det kommer frem gjennom Aaltos utforming av fasadene, et spill av materialuttrykk for å få frem den ønskede stemningen i rommet.

Vi lar oss inspirere av teksten i vår tilnærming til oppaven, fordi den får oss til å bli oppmerksomme på hvordan man opplever overgangene mellom soner ute og inne, med hensyn til vær og vind. I tillegg synes vi det er noe vakkert og fascinerende ved den tektoniske måten man kan jobbe med rom og materialitet på.

Alvar Aaltos sommerhus,
Muuratsalo i Finland (1952-1954)
Foto: Berlingske Business

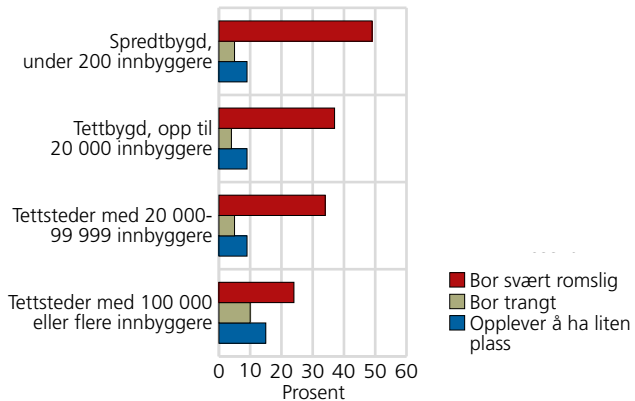
Boligareal

De fleste i Norge eier sin egen bolig. Over tid har både andelen som lever romslig og antall kvadratmeter per person økt. Boliggjeld og boligutgifter har også blitt høyere, men satt i sammenheng med økningen av inntekter har ikke boligutgiftsbelastningen blitt større.

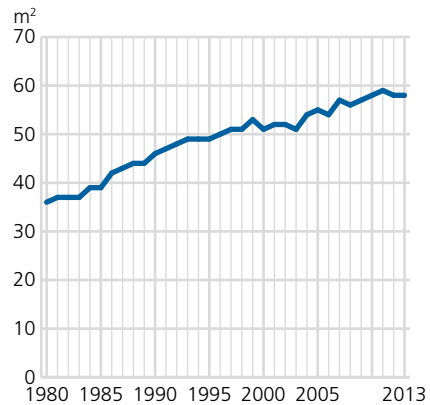
Hvis man sammenligner tall fra 1980 med dagens situasjon ser man at boligarealet per husholdning har økt, samtidig som husholdningen har blitt mindre. Dette har ført til et større boareal per person. I 1980 hadde vi i gjennomsnitt 36 kvadratmeter boareal per person, mens vi i 2013 hadde 58 kvadratmeter.

I Norge i dag bor 34% svært romslig, med minst tre rom mer enn antall husholdningsmedlemmer. Andelen som bor romslig har økt med nesten 10% siden slutten av 80-tallet. Ut ifra tabellen på neste side kan vi se at det er nettopp på de mindre stedene de fleste bor svært romslig.

Vi vil i vår oppgave prøve å jobbe med midre boareal per person enn hva gjennomsnittet i dag er. Kan fellesfunksjoner eventuelt trekkes ut av boligen, for å gjøre det mer akseptabelt å bo i mindre hus? Og hvilke funksjoner kan dette være?

Andel som bor svært romslig, trangt og opplever å ha liten plass, etter bostedsstrøk, 2012, SSB.

Boareal per person, SSB.

Kyst-Norges bebyggelse

Norge har Europas lengste kyst, som strekker seg fra Lindesnes til Finnmark. Dersom man regner med alle fjorder, sund, øyer og holmer, er strandlinjen hele 83 281 km lang. I eldre tider var kyststrøkene lenge den viktigste møteplassen mellom bønder og fiskere innad i landet. Dette gjaldt også kontakten med tilreisende fra andre deler av verden.

Mesteparten av bosetningene langsmed norskekysten vokste fram på bakgrunn av kombinasjonsdrift mellom fiske og jordbruk. Kystarkitekturen skiller seg tydelig fra innlandets bebyggelse, og bærer preg

av lokal tilpasning og oppfinnsomhet. På grunn av geografiske klimatiske og næringsmessige variasjoner, er det stor spredning i kulturminner og byggeskikk langs norskekysten.

Klimaet langs kysten er hardt, og det har derfor ikke vært vanlig med synlig tømmer på bygningene. Hvitt, rødt og oker har vært de mest brukte fargene. Naust var alltid malt rødt, mens de som hadde råd til det hadde hvite gårdshus.

Svinøya i Lofoten med sine karakteristiske røde rorbuer, som ligger helt nede ved sjøen.

Stedet

Situasjon

Øyen Frøya ligger 125 kilometer vest for Trondheim, og kan nås med bil, båt og buss. I 2000 ble Frøyatunnelen åpnet og øyen ble dermed landfast. Ordet Frøya stammer fra norrønt og betyr "frue" eller "herskerinne". Kommunen Frøya består av over 5000 øyer, holmer og skjær.

Fra 2007 og frem til i dag har det vært en jevn vekst i befolkningen, og i januar 2014 bodde det 4603 mennesker på Frøya. Over halvparten av disse er bosatt langs den 14 kilometer lange strekningen øst på hovedøyen Frøya mellom Flatval og Hellesvika.

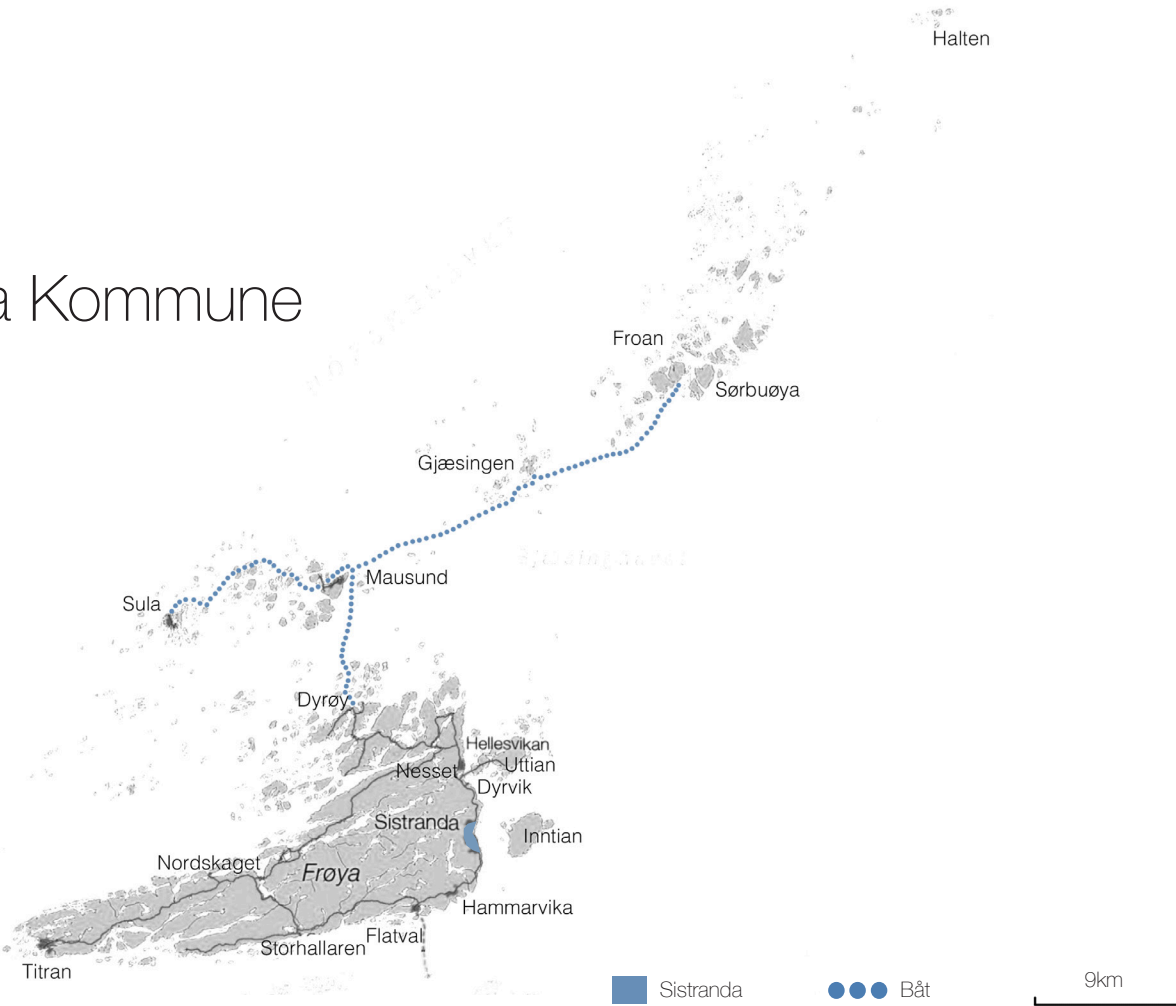
Transportårer fra Frøya til Trondheim og Kristiansund

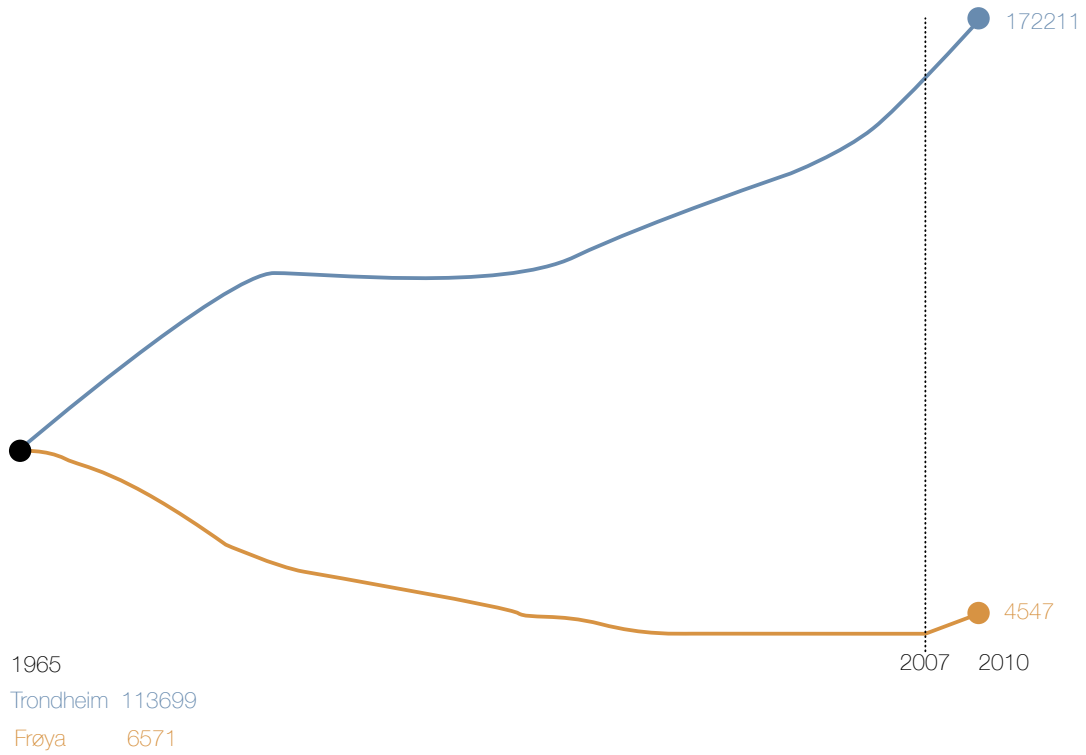
■ Bil og buss

●●● Båt

10km

Frøya Kommune

Befolkningsutvikling

Sistranda

Navnets betydning: "Stranda til gården"

Innbyggertall: 810 (Januar 2013)

Areal: 0,85 km²

Befolkningstetthet: 952,9 innb./km²

Kommune: Frøya

Fylke: Sør-Trøndelag

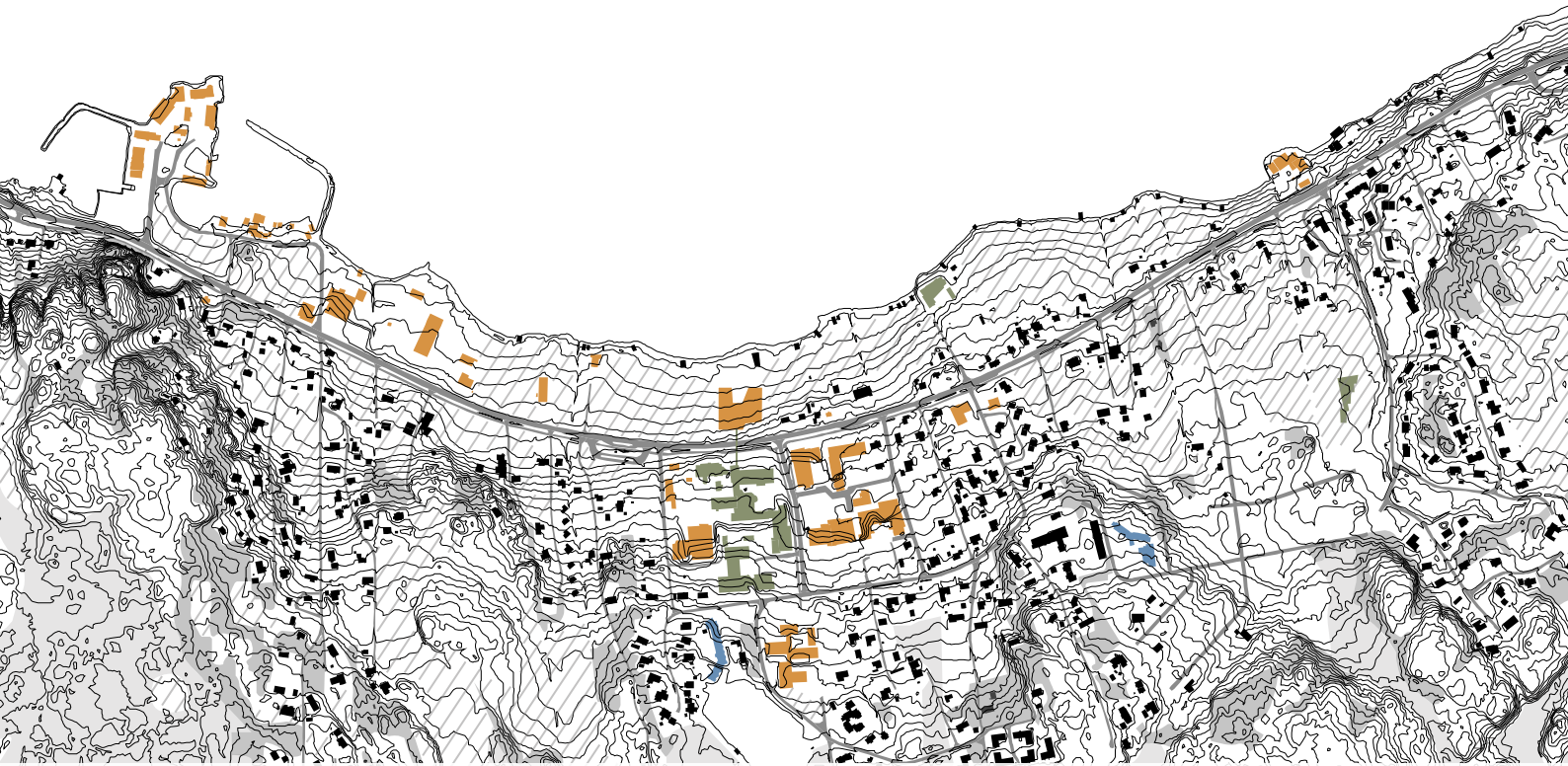
På Sistranda har man funnet spor av bosetning som strekker seg 11 000 år tilbake. De lune vikene sammen med sjøen som matfat, var sannsynligvis det som gjorde at menneskene slo seg ned her.

Sistranda ligger på østkysten av Frøya, beskyttet av de to øyene Inntian og Uttian. Hovedveien går langsmed kysten og deler Sistranda i to. Sjøen og stranda ligger på den ene siden, og sentrum og mesteparten av boliger på den andre. På sentrumssiden ligger de fleste bygninger, som skole, handel og næring, mens det på den andre siden er mer åpent ned mot sjøen. I høst ble det bygget et nytt kultur- og kompetansesenter i sjøkanten, med tilhørende videregående skole. Det er også planlagt et blått kompetansesenter like ved kulturbygget, som er tenkt ferdig sommeren 2016.

Fiskerinæringa har alltid vært viktigst på Frøya, men etter hvert ble bygdene også preget av jordbruk, og Sistranda var først ut med dette. Det var gjerne slik at en husholdning drev både med fiske og jordbruk, og eiendomsgrensene var derfor delt opp i smale lameller i landskapet. Nederst ved sjøen lå gjerne naustet og båten. Lengre opp, ved veien, stod hovedhuset med tilhørende driftsbygg, som dannet et klyngetun. Lengst fra sjøen var områdene for jordbruk. Hele eiendommen skapete en tverrforbindelse ned mot sjøen, mens hovedveien bandt tomtene sammen.

- Bolig
- Næring
- Skole og barnehage
- Eldresenter og eldrebolig

Sistranda i dag

1:10 000

Aktuelle tomter

Som en del av tilnærmingen til oppgaven, har vi vært på Sistranda to ganger i høst. Gjennom besøkene har vi gjort oss kjent med stedet, og forsøkt å kartlegge hvilke tomter som kan være aktuelle.

Vi har prøvd å finne plasser av ulik karakter, muligheter og utfordringer når det kommer til planlegging av nye boligområder. Det var viktig for oss at tomtene hadde gangavstand til sentrumskjernen, siden vi vil jobbe med å knytte Sistranda mer sammen. Etter å ha besøkt Frøya har alle disse tomtene blitt lagt frem for oss, av ulike personer, som mulige boligområder.

Vi vil her vise de aktuelle tomtene på kartet, og deretter videreutvikle et hefte i starten av diplomoppgaven, hvor vi presenterer tomtene og hvilke vi velger.

Fokusområder for tomt:

- Sentrumsnært
- Fortetting
- Ulike karakteristikk
- Variasjon av typologier
- Kobling til sjøen
- Ulik størrelse
- Styrke gamle tverrforbindelser

Tomtene på Slstranda 1:10 000

Boligsituasjon og behov

Etter samtaler med engasjerte personer fra Frøya kommune, fikk vi innblikk i hvordan boligsituasjonen på Sistranda er i dag. I og med at fiskerinæringen gir et høyt antall arbeidsplasser, øker innbyggertallet stadig. Dette medfører et behov for flere boliger. Fra gammelt av har det stort sett bare vært eneboliger, spredt i landskapet. Det må skje en mer fremtidsrettet boligutvikling, med fokus på fortetting og et variert utvalg av boliger. Det er flere grunner til dette.

10-12 prosent av befolkningen på Frøya innvandrere, med ønske om å etablere seg. Ofte er det slik at

de starter å jobbe på øyen, og at resten av familien flytter etter. Siden Sistranda er det mest befolkede området på øyen, er det naturlig at de fleste ønsker å flytte hit. En økning av eldre fører til et større behov for mindre boenheter. Nyetablerte trenger bolig med plass til en familie. Elever fra mindre bygder reiser langt til Sistranda for å gå på videregående, og det betyr at det ideelle hadde vært om stedet hadde flere hybler til leie. Dette kan være både enmannshybler og bofellesskap for kort- og langtidsleie. Samtidig finnes det pendlere og studenter som oppholder seg på øyen i perioder.

Brukergrupper	Behov			Forklaring
	Eie/leie	Kollektiv/ Bo alene	Minimum størrelse	
 Arbeidsinnvandrere	Leie	Bo alene	1 rom	Disse trenger en plass å bo midlertidig, til de har spart opp penger til egen bolig
 Eldre	Eie og leie	Kollektiv/ bo alene	2 rom	Det blir stadig flere eldre, og det kan bli for stort å bo i enebolig
 Nyetablerte	Eie	Bo alene	2 rom	Folk som opprinnelig er fra bygden har gjerne lyst til å flytte tilbake
 Skoleelever	Leie	Kollektiv	1 rom	Elever fra ulike steder på Frøya reiser til Sistranda for å gå på skole
 Studenter/pendlere	Leie	Kollektiv	2 rom	Noen studerer eller arbeider på øyen i perioder

Byggeskikk på Frøya

Trondheimsfjorden var blant fiskeværernes kjerneområder. Selv om kystnæringene ikke sysselsetter like mange som før, har de fleste nordmenn et nært forhold til havet. Det er her man finner spor etter de første bosetningene.

På Frøya i Sør-Trøndelag lå husene fra gammelt av i klynger. Gårdene var tradisjonelt organisert som firkanttun nær sjøen, med tilhørende båtnaust og sjøbuer. Hver gård hadde også sin jordflekk til dyrking. I tillegg til den sentrale fiskeindustrien, har også jordbruk vært viktig. Den såkalte fiskerbonden

på Frøya drev med en kombinasjon av fiskeri og småbruk. Husene ble lagt langsmed kotene i terrenget. Den mest synlige fasaden mot sjøen ble malt hvit, en farge som var kostbar i tidligere tider. Selve boligen, våningshuset, inneholdt stue, kjøkken, kammers og bislag, samt et loft. Etter hvert ble boligen utvidet i den ene enden, med inngang på midten. Dermed ble det lange og smale Trønderlånet vanlig. Mange steder på øyen ble dette midtgangshuset bygget om til sveitserhus. Utover 1900-tallet og frem til i dag har bebyggelsen på Frøya vært kjennetegnet av mange ulike stilarter.

Tunbebyggelse på Sistranda, med gårdshus orientert mot sjøen. Omkring 1900.
Foto: Frøya Bygdetun

Næringsgrunnlag

Havbruksnæringen på Frøya har historisk vært en bærebjelke for bosetting og næringsliv. Fosnafolket fra steinalderen var de første som drev fiske og fangst på Frøya. De bodde i strandkanten, og ved hjelp av enkle redskaper og båter av skinn livnærte de seg av ressursene de fant langsmed kysten.

Selskapet AVL Frøya Fiskeri ble etablert i 1947, og utviklet seg til å bli en hjørnesteinsbedrift i kommunen. I tillegg til at bedriften betydde mye for lokalsamfunnet, ble den ansett for å være en viktig aktør i oppbyggingen av Kyst-Norge etter krigen.

Ettersom årene gikk ble selskapet omorganisert og gikk blant annet under navnet A/S Frøya Fiskeindustri. Den norske stat bidro økonomisk, og bedriften fortsatte å fungere frem til midten av 80-tallet.

På grunn av nedgang i sildestammen på 60-tallet ble det utført strenge reguleringer og totalforbud. Dette førte igjen til krise for Frøyasamfunnet, og folketallet i kommunen sank med over 1000 personer det neste tiåret. Redningen ble en endring i havbruksnæringen, hvor oppdrett av fisk ble satt i gang.

Selskapet SalMar ble stiftet i begynnelsen av 90-tallet, og fiskerinæringen med fiskeoppdrett og oppdrettsbasert foredlingsindustri opplevde stor vekst. Flere bedrifter ble kjøpt opp, og suksessen fortsatte i både inn- og utland.

Selv om antall fiskere og fiskeflåter i dag er sterkt redusert i forhold til 70-tallet, er fiskerinæringen på Frøya fortsatt aktuell og lønnsom. De små konsernene fra 70-tallet ble erstattet av en eier- og driftsstruktur preget av moderne teknologi og større konserner, som tar for seg hele verdikjeden i fiskeindustrien.

Med Marine Harvest, SalMar og Lerøy Midt som sentrale aktører, har Frøya status som den største fiskerikommunen i Trøndelagsfylkene. Sammen med naboøyen Hitra, har Frøya en stor andel av all oppdrettslaksproduksjonen i Norge.

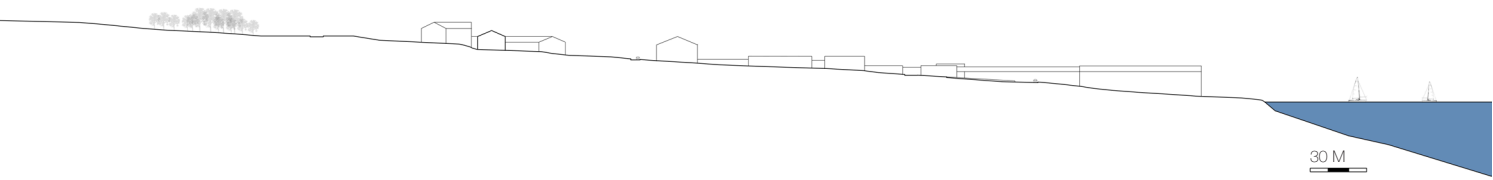
Kystjordbruket på Frøya preges av mange små enheter. Med rovdryrfrie beiter er det gode vilkår for saueholdet. Frøya er landets største villsaukommune.

Natur og klima

Landskapet på Frøya er småkupert med mye berg, myr og vann. Stedet har flere verneområder for natur- og dyreliv. I motsetning til øyen Hitra like ved, er skog nærmest ikke-eksisterende på Frøya. Vegetasjonen består hovedsakelig av den atlantiske, rødbrune kysthøymyra, med ulike lyngsorter. Det finnes 163 fiskevann og tjern med ørret. Samtidig er det mulig å drive jakt, etter at hjort utvandret til øyen fra Hitra. Klimaet karakteriseres av havet og naturkreftene. På bare få timer kan været endre seg fra sol og blå himmel, til storm og nedbør. Dette skaper spesielle stemninger med dramatiske lysspill.

Snitt gjennom sentrumsgata

Oppgaven

Oppsummering

Vår diplomoppgave

Vi skal utvikle mangfoldige boligområder med gode møteplasser på Sistranda, basert på stedets karakter og potensiale.

Våre mål

Vi vil utforme boligområder bestående av møteplasser av ulike slag, hvor de naturlige omgivelsene og de bygde strukturene er med på å definere livet mellom husene. Vi ønsker å utforske hvordan sonene fra det helt private til det som er offentlig kan utformes for å skape kontakt mellom mennesker i nabolaget. Vi

vil jobbe med en holistisk tilnærming til bærekraft i boligen, og fokusere på hvilke rom og arkitektoniske elementer som skaper overganger mellom inne og ute.

Stedets karakter og potensiale

For at ikke Sistranda skal ende opp med å se lik ut som mange andre bygder i Norge synes vi det er viktig å se på den lokale byggeskikken. Ved å forsterke særpreget til stedet er det lettere å kjenne seg igjen og føle tilhørighet. Landskap og klima har alltid vært ledende aspekter for kystarkitekturen, og

det er viktig at det også i dette prosjektet viser vei. Naturen er en stor del av bygda, og derfor sentral i vår prosjektering av nye boligområder.

Mangfold

Ved å utforske typologier er det mulig å få et spekter av forskjellige mennesker med ulike interesser i samme miljø. Dette kan gi spennende situasjoner, både arkitektonisk og samfunnsmessig. Vi tror at det å jobbe med ulike boligområder med særegne utfordringer og muligheter, kan generere mangfold på bygda.

Behov

For oss er det viktig å se på det reelle behovet for boliger på Sistranda, og hvilke typer boliger dette kan være. Med hensyn til både behovet for flere møteplasser og bærekraftperspektivet, vil det være naturlig med en fortetting av bebyggelsen nær sentrum. Vi vil ikke fokusere på å få til færrest mulig kvadratmeter per person, men heller se på muligheter til å utfordre dagens situasjon. Vi vil utforske hvilke funksjoner i boligen som kan helt eller delvis trekkes ut som fellesområde.

Gode uterom

Møteplasser er viktige elementer for å skape et godt uteområde. Størrelse på gate og bebyggelse er med på å påvirke hvordan vi oppfatter uteområdet. Hverdaglige fellesfunksjoner kan fungere som steder for tilfeldige møter blant naboer. Her vil vi teste ut hvordan halvklimaliserte soner kan være med på å legge til rette for dette. Vi ser for oss at vær og vind blir førende elementer.

Materialitet

Vi ønsker å dykke ned i det taktile, med den sansemessige opplevelsen av rom og materialbruk i fokus. Gjennom å studere hva vegg og gulv skal være, vil vi undersøke hvordan vegg og gulv spiller sammen for å aktivisere ute- og innerom.

Program

Situasjon

Planlegge boligområder som skal knytte Sistranda mer sammen.

Koblinger mellom boligområdene, naturen og sentrum.

Analysere og ta utgangspunkt i de stedlige kvalitetene som finnes på de forskjellige tomtene.

Boligområdene

Skape ulike typologier i samspill med landskapet, for et variert botilbud.

Fellesfunksjoner som kan legge til rette for interaksjon mellom beboere, og derav utvikle møteplasser.

Alternative program som kan bli en del av bomiljøene.

Boligene og gata

Private, halvprivate, halvoffentlige og offentlige rom, fra klimatisert til uklimatisert.

Soner i boligen som forholder seg til gaten utenfor og omvendt.

Veggens program

Fasader som gjennom fargebruk og materialitet kommuniserer med uterommene.

Tektoniske fordypninger, med fokus på hva veggen er og gjør, samt møter og overganger til gulvet.

Metoder

Oppgaven vil være en prosjekteringsoppgave, hvor vi vil veksle mellom en overordnet plan over stedet, boligområdene hvor vi studerer typologi og uterommene, samt detaljering av gaten mellom boligene.

Skisser/tegninger

For å se sammenhengen mellom det overordnede bildet og detaljeringen av boligområdet er det viktig for oss å hoppe mellom ulike skalaer i tegningene. Vi ser for oss at snitt vil være essensielt for å få frem størrelser og hendelser i rom- og gateløp.

Modeller

Vi ønsker å jobbe mye i modell, hvor ulike skalaer vil bli brukt. Her vil vi blant annet jobbe med forholdet mellom landskap og bygg, samt rommet som oppstår i, rundt og mellom byggene.

Temauker

Vi vil ha temauker der vi fokuserer på ulike aspekter ved prosjektet, for å jobbe mer konsentrert og målrettet. Dette vil også legge til rette for kreative workshops med scenarier. Vi ser for oss at det også kan foregå i samarbeid med andre medstudenter.

Mindre metoder

Vi ønsker å bruke metoder som vi lærte på metodekurset. Dette kan hjelpe oss i å komme oss videre hvis vi står fast.

Dummy

Vi vil i starten lage en dummy som vi oppdaterer jevnlig. Slik får vi oversikt over hvor vi skal, og hvor vi er i prosessen.

Prosessbok

Vi vil bruke prosessboken som en dagbok, hvor vi

noterer hva som har blitt gjort hver dag. På fredager oppsummerer vi, og lager en plan for uken som kommer.

Tomtebesøk

For å få en forståelse av stedet vil vi besøke Sistranda flere ganger.

Samtaler

Vi ønsker å ha en god dialog med ansatte og beboere på Frøya. Vi har allerede kommet i kontakt med flere ildsjeler.

Forslag til innlevert materiale

Hefter

Forarbeid
Steds- og tomteanalyse, med valg av tomt
Prosesshefte

Tegninger

Situasjonsplan- og snitt 1:2000
Boligområdene, plan og snitt 1:500
Utsnitt boligområdene, plan og snitt 1:100
Gatesnitt detalj 1:20

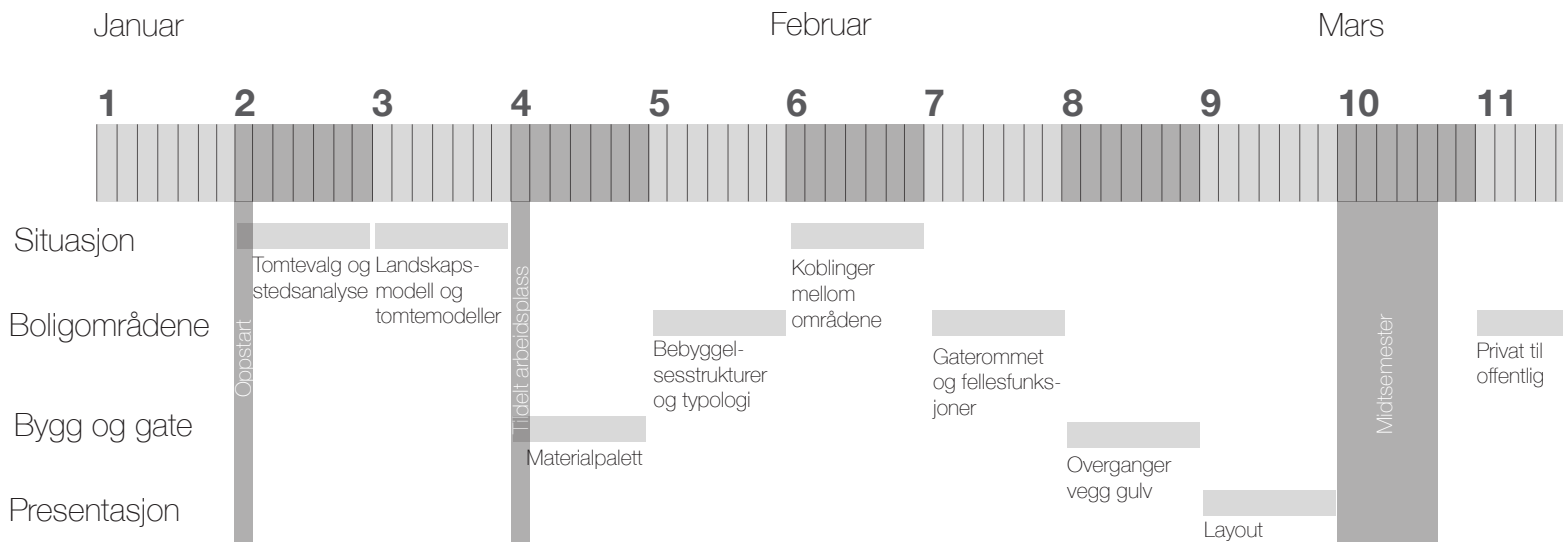
Modeller

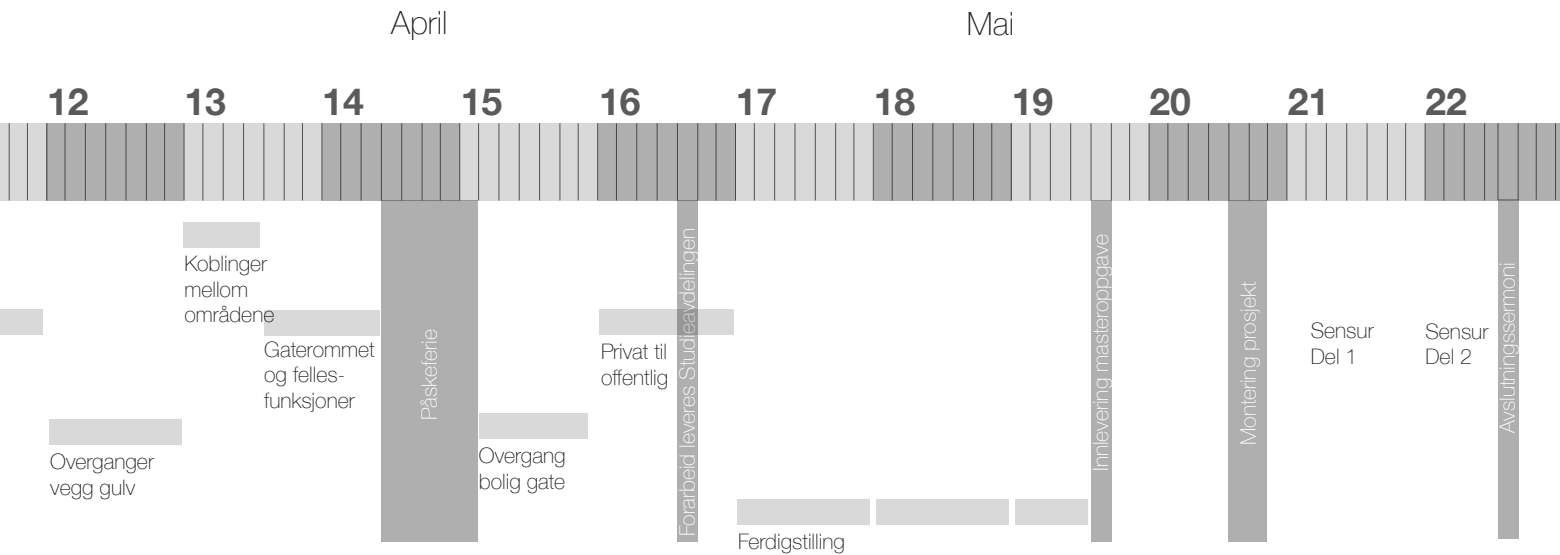
Hele Sistranda 1:1000
Boligområdene 1:200
Snittmodeller av bolig/gate 1:20

Annet

Diagrammer
Skisser/illustrasjoner
Material- og fargepallett 1:1

Framdriftsplan

Takk til

Vi vil gjerne takke følgende personer for hjelp og informasjon underveis i forarbeidet vårt:

Jon Birger Johnsen

Hans Anton Grønskag

Maciej Karpinski

Frode Riiber

Jan Otto Fredagsvik

Kilder

Foredrag:

Cruickshank, J. Lokalsamfunnets død?, Arkitekturdagen, 11.09.14, Bergen

Bøker og hefter:

Bull-Hansen, Ø og Ekman, I. og Waage, A. (2014) *Framtidens bygder Del 1*. Oslo: Norske arkitekters landsforbund.

Gehl, J. (2007) *Livet mellom husene. Udeaktiviteter og udemiljøer*. 6.utg. København: Arkitektens Forlag

Hammer, H.U., Skarsvåg, J., Johansen, J.E., Fredagsvik, O.J. (2014) *Frøya Kommune 50 år, 1964-2014, Stolt fortid – lys framtid*. Hitra: Forlaget Vindfang

Harlang, C. (1994). *Det indre og det ydre- om Alvar Aalossommerhus i Muuratsalo*.

Jacobsen, R. (2001) *Tun, bygninger og økologi*. Oslo: Landbruksforlaget.

Norberg-Schulz, C. (1992) *Mellom jord og himmel. En bok om steder og hus*. Valdres: Pax Forlag

Stangeland, G. (1998). *Det norske øyriket. Kysten rundt*. Oslo: Boksenteret

Internett:

Adressa, Leder 29. Oktober 2013. *Forbildet Frøya*. Tilgjengelig fra: <http://www.adressa.no/meninger/leder/article8524123.ece> (Hentet: 6. Desember 2014)

Bråten, O. A. (2014) *Den urbane bygda*. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Den-urbane-bygda-7756240.html> (Hentet: 30. Oktober 2014)

Cruickshank, J. (2011) *Hvorfor distriktspolitikk?* Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Hvorfor-distriktspolitikk-6368204.html>

(Hentet: 22. September 2014).

Frøya kommune (2012). *Fakta om Frøya*. Tilgjengelig fra: http://www.froya.kommune.no/Om-kommunen/fakta-om-Froya/Sider/fakta_om_Froya.aspx

Fortellinger om Kyst-Norge. Kyst- og havlandet. *Kyst-Norge i et historisk perspektiv*. Tilgjengelig fra: <http://www.kyst-norge.no/?ID=13673&K=2909> (Hentet: 15. November 2014)

Hitra og Frøya Bondelag. (2013) *Frøya Kommune*. Tilgjengelig fra: <http://www.bondelaget.no/getfile.php/Bilder%20fylker/Sør%20-%20Trøndelag/Dokumenter/Brosjyrer%20faktaark/Brosjyre%20Frøya%202014.pdf> (Hentet: 25. November 2014)

Kartjenesten Visitnorway. Tilgjengelig fra: <http://www.visitnorway.com/no/vnr/map/?aid=3735&articlex=218673,5&articley=7099499&source=arti> (Hentet: 15. November 2014)

Miljølære. Kystkulturen. Tilgjengelig fra: <http://www.miljolare.no/tema/kulturminner/artikler/kystkulturen.php> (Hentet: 15. November 2014)

Statistisk Sentralbyrå. (2014) *Befolkning og areal i tettsteder, 1. januar 2013*. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befettaar/2014-07-01> (Hentet: 19. November 2014)

Statistisk Sentralbyrå. (2014) *Dette er Norge 2014*. Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/188232?_ts=1475e7ac938 (Hentet: 19. September 2014).

Statistisk Sentralbyrå. (2014) *Økt boligjeld, men også økte inntekter*. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/okt-boligjeld-men-ogsaa-okte-inntekter> (Hentet: 11. Desember 2014)

2014)

Stokke, P. S. (2014) *Fra tilfeldig til planlagt utvikling*. Tilgjengelig fra: <https://www.arkitektur.no/tittel> (Hentet: 19. September 2014).

Wijnen, M. (2012) *Bygde-Finnmark - et overraskende urbant sted*. Tilgjengelig fra: <http://mathiaswijnen.blogspot.no> (Hentet: 25. November 2014)

Wikipedia (2014) Søkeord: Frøya. Tilgjengelig fra: [http://no.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%B8ya_\(gudinne\)](http://no.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%B8ya_(gudinne)) [http://no.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%B8ya_\(kommune\)](http://no.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%B8ya_(kommune)) (Hentet: 31. Oktober 2014)

Wikipedia (2013) Søkeord: Sistranda. Tilgjengelig fra: <http://no.wikipedia.org/wiki/Sistranda> (Hentet: 31. Oktober 2014)

Bilder og illustrasjoner:

Side 7: Julie Bueide

Side 11: Camilla Neerland

Side 19: Tilgjengelig fra: <http://www.iveland.kommune.no/informasjon-og-salgsmoete.5506416-294428.html>

Side 23: Frøya Bygdetun

Side 27 og 29: Gehl, J. (2007) *Livet mellom husene. Udeaktiviteter og udemiljøer*. 6.utg. København: Arkitektens Forlag

Side 33: Alvar Aaltos sommerhus i Finland. Tilgjengelig fra: <http://b.bimg.dk/node-images/421/620x/421998-finske-fritidshuse-- .jpg>

Side 35: Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/okt-boliggjeld-men-ogsaa-okte-inntekter>

Side 37: Julie Bueide

Side 39: Julie Bueide

Side 40: Tilgjengelig fra: no.wikipedia.org/wiki/Norges_fylker

Side 41: Tilgjengelig fra: <http://www.google.no/maps>

Side 42: tilgjengelig fra: <http://ssb.no/befolkning/statistikker/folkendrkv/kvartal/2014-02-20?fane=tabell#content>

Side 43: Tilgjengelig fra: http://webhotel2.gisline.no/GISLINEWebInnsyn_

Froya/Map.aspx

Side 45: Tilgjengelig fra: <http://www.google.no/maps>

Side 47: Tilgjengelig fra: http://webhotel2.gisline.no/GISLINEWebInnsyn_Froya/Map.aspx

Side 49: Tilgjengelig fra: http://webhotel2.gisline.no/GISLINEWebInnsyn_Froya/Map.aspx

Side 53: Frøya Bygdetun

Side 59: Camilla Neerland

Annet:

Møte og samtale: Jon Birger Johnsen (Kommuneplanlegger), Hans Anton Grønsgag (Cand. Philol.), Maciej Karpinski (Leder for kultur og næring), m.fl. 17. Oktober 2014

Møte og samtale: Frode Riiber (Norgeshus) 21. November 2014

Frøya du ligg der så taus ut mot havet
omgitt av holmer båer og skjær.
Grånende berg med litt mose og tare
værlitt av storm sjørøkk og regn.

Frøya du ligg der så taus ut mot havet
aldri ditt navn blir omtalt med stor ry.
Men vi som deg kjenner vi vet at du aler
opp sønner og døtrer som er av deg kry.

Noen forlater deg Frøya, kan hende
søker en plass som er bedre enn deg.
Andre deg Frøya prøver og glemme
men de fleste vender tilbake igjen.

Frøya du har verken skog eller sletter
kanskje ei dvergbjørk ei rogn hist og her.

Du har ei åser hvor løvskogen dekkes
det elskende par som vil kose seg der.

Men kring deg Frøya der bruser havet
synger sin sang som vi kjenner så vell.
Den vuggende rytme er gitt oss som gave
fra gryende morgen til sluknende kvell.

Hilmar Arntzen

